

10 jaar Engels in de basisschool: inspiration and perseverance...

Engelstalig onderwijs op de openbare Prinseschool te Enschede

De Prinseschool, een openbare basisschool in Enschede, startte in 1994 met het Engelstalig onderwijs. De invoering verliep niet zonder slag of stoot maar nu, 10 jaar later, krijgen alle kinderen van de school reeds vanaf vierjarige leeftijd Engelstalige activiteiten en lessen aangeboden. Alle kinderen doen mee aan het landelijke Anglia-examen en ontwikkelen een voorsprong in het leren van een vreemde taal. Het Engelstalige onderwijs komt niet uit de lucht vallen. Reeds vanaf het einde van de jaren zeventig van de vorige eeuw bezoeken kinderen uit alle windstreken de Engelstalige, Internationale Afdeling van de Prinseschool. Door de vele internationale contacten is de Prinseschool een echte wereldschool.

Paul Groot

Sinds vele jaren heeft de openbare Prinseschool in Enschede leerlingen uit alle delen van de wereld. Door de aanwezigheid van opleidingsinstituten als de Universiteit Twente en het ITC is er een constante instroom van kinderen die zijn aangewezen op Engelstalig onderwijs. Op de Engelstalige, Internationale Afdeling van de school krijgen deze kinderen les van een Britse leerkracht en buitenlandse taalassistenten.

Het schoolplein van de school biedt een gevarieerde aanblik tijdens pauzes en buitenspellessen: zo'n 25 à 30 nationaliteiten zijn hier verenigd. De Engelstalige ouders van deze niet-Nederlandstalige kinderen verblijven voor minimaal zes maanden tot maximaal vier jaren als student of docent in Nederland.

De kinderen worden door een native speaker opgevangen in de drie groepen van de Internationale Afdeling van de school waar Engels de voertaal is. Het gaat om een sterk wisselende, heterogene groep die in omvang kan variëren van 35 tot 50, op een totale schoolbevolking van 375 leerlingen.

Internationale Afdeling

De kinderen krijgen zoveel mogelijk een leerprogramma aangeboden, dat is toegesneden op hun niveau en achtergrond. Dat betekent in de praktijk, dat er veelal individueel wordt gewerkt. Naast het individuele werk zijn er ook gezamenlijke, klassikale momenten, zoals de voorlees- en spelkring, niveaulezen, computerinstructie en een wekelijkse *grammar-* of *comprehension-*les. Op gezette tijden werken de groepen gezamenlijk aan projecten of

thema's. Een project mondt altijd uit in een *display* (tentoonstelling van verzamelde en gemaakte producten) en in de hoogste groep een klassenkrant. Het meest recente voorbeeld van een afsluiting van een thema, over het oude Egypte, was een door de kinderen ingericht *Ancient Egypt* -museum. Hierbij verzorgden ze zelf de Engelstalige rondleidingen voor – betalende – bezoekers (ouders en schoolgenoten) en beheerden ze de kas. De opbrengst ging vervolgens naar een goed doel.

Engels voor alle kinderen

In samenspraak met de Dienst Onderwijs van de gemeente Enschede en het Europees Platform zijn vanaf 1992 plannen ontwikkeld om in de gehele school Engelse lessen te gaan verzorgen, dus voor alle leerlingen van vier tot twaalf jaar.

Het idee Versterkt Talenonderwijs (VTO) in te voeren, werd mede gevoed door de gedachte buitenlandse en Nederlandse kinderen in staat te stellen beter met elkaar te communiceren. De volgende overwegingen lagen ten grondslag aan de invoering van het VTO:

1. Er is een tendens tot toenemende internationalisering in de maatschappij. De verdwijnende grenzen binnen Europa en uitbreiding van communicatiemogelijkheden zorgen ervoor dat we als Nederlanders allang niet meer op een 'eilandje' zitten. Het is van belang kinderen voor te bereiden op deze veranderende wereld. Taal is een belangrijk transportmiddel voor een adequate communicatie met medemensen.
2. Bevordering van de (vreemde) taalontwikkeling. Onderzoek toont aan dat een vroegtijdige kennismaking met een vreemde taal de beste manier is om deze taal optimaal te leren beheersen. Daarnaast heeft deze 'vreemde taalverwerving' een positieve invloed op de algehele taalontwikkeling.¹
3. Tweektalig onderwijs heeft een regionale functie. In de regio Twente zijn geen scholen die tweektalig onderwijs in deze vorm aanbieden. Voor de Gemeente Enschede was dit een zwaarwegende factor.
4. Er zijn al veel Engelstalige kinderen op onze school. Het is voor de Nederlandse kinderen van belang met de Engelstalige leerlingen op een effectieve wijze te kunnen communiceren, zoals dat ook omgekeerd geldt! Het is gebleken dat een goede communicatie het begrip en de tolerantie ten opzichte van elkaar versterken en zodoende problemen kan voorkomen.
5. Er is al een school voor voortgezet onderwijs met TTO in Enschede. In Enschede was het Stedelijk Lyceum, locatie Zuid in 1992 van start gegaan met een *Bilingual Stream*, waarin kinderen 50 procent van de lessen in

het Engels krijgen aangeboden. Samenwerking met deze school lag voor de hand, ook al omdat regelmatig kinderen uit onze Internationale Afdeling doorstromen naar genoemde Engelstalige klas.

Financiële perikelen

Mede dankzij financiële ondersteuning van het Europees Platform konden we in februari 1994 daadwerkelijk beginnen met het VTO. Deze lessen vielen aanvankelijk buiten het normale lesrooster, zodat de kinderen wekelijks 1,5 (jongsten) tot 2 uur langer naar school gingen. Door deze verlengde schooldag bleek het voor de meeste kinderen noodzakelijk over te blijven.

Nadat eind 1992 de eerste voorbereidingen werden getroffen, kwamen we al snel allerlei obstakels tegen. Kwesties als organisatie van de lessen, leerstof- en methodekeuze, communicatie met ouders, scholing van het team, consequenties voor het moedertaalonderwijs, wel of geen native speaker aantrekken, meting van resultaten en financiële perikelen dienden zich aan. Subsidie voor tweektalig onderwijs door het Europees Platform wordt slechts gedurende een aantal jaren toegelaten. Na 4 jaar houdt de bijdrage op. Het is dus zaak na verloop van tijd zorg te dragen voor alternatieve geldbronnen of anders bijvoorbeeld een ouderbijdrage te vragen.

Aan onze school is sinds enkele jaren een native speaker verbonden. Ook worden wel Engelstalige vrijwilligers ingeschakeld, bijvoorbeeld voor het geven van lessen. Dikwijls gaat het om ouders uit Engeland of de V.S. die behulpzaam zijn. Continuïteit is hierbij meestal niet gewaarborgd. Het is raadzaam in goed overleg met het schoolbestuur een oplossing te zoeken: wat is het waard een school met tweektalige voorziening in de gemeente te hebben? De uitstraling kan enorm zijn. In ons geval groeide de school in zes jaar tijd van ongeveer 200 naar meer dan 370 leerlingen.

In 1999 is besloten, na ruggespraak met team en MR, te streven naar geleidelijke implementatie van een TTO-model: Tweektalig Onderwijs, waarbij Engels de instructietaal is. Overleg met de betrokken Rijksinspecteur leidde ertoe, dat vanaf die tijd het TTO-Engels als integraal deel van ons lessenspakket mocht worden beschouwd.

Aanpak

Leidraad in de onderbouw is *Join In* (Cambridge University Press), een thematisch opgebouwde methode voor Engels als tweede taal. Aan de hand van thema's als *Numbers*, *Toys*, *Colours*, *My Classroom*, *Breakfast* en *Christmas* wordt

door spelletjes, liedjes en luisteroefeningen inhoud gegeven aan de topics. Op de bijbehorende cd staan stories, dialogues, songs, rhymes en Action Stories, waarin kinderen actief participeren. Het principe van *Total Physical Response* vindt hier een toepassing: aan de hand van instructies voeren de kinderen bepaalde handelingen uit. Ze zijn actief, met hun hele lichaam, bezig met taal.

Elkaar begroeten

Stand up
Say Hello (smile and wave)
Slap hands (turn to your partner and slap hands with him or her)
Sit down

Tellen

Listen.
Croak.
One Frog.

Croak, croak.
Two frogs.

Croak, croak, croak.
Three frogs.

Look! A crocodile!
Bye-bye, frogs!

Dagelijks hebben de kinderen lesmomenten of Engelstalige activiteiten die vaak geïntegreerd zijn in thema's die op dat moment aan de orde zijn in de kleutergroepen. Voordeel van deze werkwijze is dat eigenlijk vanaf het begin al sprake is van TTO.

Tijdens het thema *My body* is er een tandartshoek, compleet met verstelbare stoel, waar een vriendelijke 'tandarts' (een van de kleuters) de kinderen vraagt: 'Open your mouth, please', waarna hij of zij de opengesperde monden aan een nauwgezette inspectie onderwerpt. Hij besluit het onderzoek met de woorden 'Thank you'. De volgende patiënt neemt vervolgens plaats. In deze hoek is tevens een Engelstalige poetsinstructie *Brush your teeth* en worden keywords als *toothpaste* en *toothbrush* toegepast.

In de middenbouw wordt gebruik gemaakt van de methode *Here Comes Minibus* (2 delen, MacMillan-Heinemann) en het vervolg *Here Comes Superbus*. Deze methode is geschreven voor kinderen die het Engels als vreemde taal leren.

In de bovenbouw staat naast *New Stepping Stones* (4 delen, Longman), de methode *Grammar* (Oxford University Press) op het programma. Ook kunnen de kinderen individueel in mappen met Engelstalige opdrachtkaarten werken. Het Engels krijgt tevens een plaats bij de vakken gymnastiek, rekenen, verkeer en creatieve vakken. Meer en meer worden ook hier thema's gebruikt, die zijn ontleend aan *New Stepping Stones*. Deze verandering van werkwijze is echter nog volop in ontwikkeling; eigenlijk kan men spreken van een mengvorm van VTO en TTO. Per week staat voor alle groepen twee uur Engelse taal op het programma.

In groep 6 staat het thema *Homes* centraal. In tweetallen (*pairwork*) zijn de kinderen bezig met een plattegrond van een huis met de diverse vertrekken: 'What room is this?' 'The kitchen.' Ook meubilair komt aan de orde: *chair, tv, cupboard, fridge, etc.* Ze stellen elkaar vragen. De laatste opdracht is het lastigst: 'What's on the table in the bedroom?' en 'What's next to the sink in the bathroom?' zijn vragen die de revue passeren. Als een duo er niet uitkomt, lossen ze het op door tegen elkaar te zeggen: 'You don't know, I don't know!', tot volle tevredenheid van beiden... En daarmee is de kous af.

Internationale contacten

Sinds enige jaren hebben kinderen in de hoogste groepen via de e-mail contact met leeftijdgenoten in Denemarken, Engeland en IJsland. Deze communicatie betreft niet alleen het schrijven en verzenden van informele mailtjes, doch heeft ook een projectmatige kant: we sturen elkaar school- en klassenkranten toe die zijn gebaseerd op thema's die aan de orde zijn geweest. De ontvangen kranten zijn vervolgens weer uitgangspunt voor nieuwe lessen.

De afgelopen jaren hebben docenten uit onder meer Engeland, IJsland en Zuid-Afrika onze school een bezoek gebracht. In juni 2003 is een klas van de 'Haderslev Realskole', van onze correspondentieschool uit Denemarken, een hele dag te gast geweest op de school. Kinderen uit de groepen 7 en 8 hebben een Engelstalige presentatie voorbereid, waarin ze onze school en de stad uitvoerig belichtten. Vervolgens togen we naar een

nabijgelegen park, waar een gezamenlijke lunch op het programma stond, met als afsluiting een aantal sportieve activiteiten.

In samenwerking met de faculteit Toegepaste Onderwijskunde van de Universiteit Twente nemen leerlingen in de groepen 5 tot en met 8 en de Internationale Groep deel aan een digitaal, tweetalig klassenkrantproject, waarbij kinderen zelf een weekjournaal, *Prinseschool Weekly Digest*, relatief eenvoudig op een website kunnen plaatsen en bijhouden met behulp van het softwarepakket *Contribute* (MacroMedia).² Met behulp van een digitale camcorder kunnen ze ook filmpjes maken en op deze site zetten.

Output

Engels staat als apart vak in alle rapportboekjes van de school. Tijdens de rapportbesprekingen (10-minutengesprekken) met de ouders is uiteraard ook het Engels onderwerp van gesprek. In het rapport wordt een beoordeling gegeven voor de (Engelstalige) mondelinge taalvaardigheid en vanaf groep 6 ook voor de schriftelijke vaardigheden. Verder wordt melding gemaakt van de resultaten van het Engelstalige Anglia-examen.

In de bovenbouw meten we sinds enige jaren met behulp van het Anglia-examen de resultaten van het VTO/TTO. Het Anglia Examination Syndicate in Engeland is een organisatie die wereldwijd examens aanbiedt op acht verschillende niveaus, van *Junior* tot *Proficiency level*. Door een 'voortoetsing' doet iedereen op het juiste niveau examen en wordt examenkoorts voorkomen; de kinderen zien het meer als een leuke afsluiting van weer een (school-)jaar Engels. In juni ontvangen de kinderen het prachtige Anglia-certificaat.³

Engels speelt ook een rol in de begeleiding van kinderen die tonen meer uitdaging aan te willen en kunnen: naast het werken met methoden als *Vooruit*, hebben deze leerlingen de mogelijkheid in kleine groepjes met Engelstalige *topics* aan de slag te gaan, daarbij ondersteund door Engelstalige vrijwilligers met onderwijsbevoegdheid. Het betreft hier ouders of medewerkers van de Universiteit Twente. Drie keer per week werken deze vrijwilligers gedurende een uur met genoemde kinderen.

De Prinseschool betreft zoveel mogelijk de ouders bij het TTO. In de schoolkrant en de nieuwsbrief is een vaste plaats ingeruimd voor tweetalig onderwijs. Verder is er een aantal maandsluitingen, onder het motto *Let's Present....* Kinderen uit alle groepen voeren dan zowel Engelstalige als Nederlandstalige toneelstukjes en liedjes op. Ouders zijn bij deze *assembly* van harte welkom.

In een speelhoek in een van de kleutergroepen zijn 5 kinderen bezig met Engelstalige activiteiten. Het thema is "My house" en de kinderen zijn bij een groot kartonnen huis bezig een huiselijke sfeer te creëren. Als alles klaar staat, komen ze bij elkaar op bezoek. Voordat ze het huis binnengaan, voltrekt zich het volgende ritueel: "Knock at the door", zeggen ze, terwijl ze daarbij op hun voorhoofd kloppen, vervolgens "Peep in" (wenkbrauw omhoog), "Ring the bell" (trek aan je oor), "Lift the latch" (druk je neus iets omhoog) en tot slot: "And walk in" (stop je vinger in de mond). De genoemde bewegingen dienen ter ondersteuning van het gesproken woord. Bij het huis verrichten ze natuurlijk de echte handelingen: kloppen, naar binnen kijken, aanbellen, de klink omhoog doen en naar binnen gaan.

Tijdens de kerstviering is er een samenzang, waarbij ook *Christmas Carols* en Amerikaanse kerstliedjes worden gezongen door de kinderen. Tot slot is er elk jaar afwisselend een Culturele Dag of een zogenoemde Engelse avond, waarop alle groepen Engelstalige sketches, liedjes, gedichten, enz. voor het voetlicht brengen. Hierbij worden ouders, opa's en oma's en kennissen uitgenodigd.

Evaluatie

Het Engelstalig onderwijs stimuleert de kinderen op creatieve wijze in de ontwikkeling van hun taalgebruik. De kinderen zijn opener en communiceren gemakkelijker. De uitstroom van leerlingen uit groep 8 naar het voortgezet onderwijs laat zien, dat er geen nadelige gevolgen zijn te constateren ten aanzien van hun Nederlandse taalontwikkeling. De meeste leerlingen gaan naar de hoogste vormen van vervolgonderwijs.⁴

Op het Stedelijk Lyceum in Enschede is een mogelijkheid tot het volgen van de *Bilingual Stream*, een TTO-klas waar 50 procent van de lessen Engelstalig is, de overige lessen vinden plaats in het Nederlands. Een kleine groep kinderen, bij voorkeur met een vwo-advies, kan hierin een plaats krijgen. Helaas is er voor de overige leerlingen geen mogelijkheid hun voorsprong met betrekking tot de Engelse taalvaardigheid te benutten in een soortgelijke groep; zij stromen in in een der reguliere brugklassen, waarbij ze 'gewoon' weer opnieuw beginnen... Dit heikele punt vormt al jaren een onderwerp van gesprek in het overleg met het voortgezet onderwijs, helaas (nog) niet met het gewenste resultaat.

Nascholing

Aangezien de reguliere leerkrachten veelal de Engelse lessen verzorgen, dient er een duidelijk beleid te zijn ten aanzien van nascholing. Hieronder volgt puntsgewijs het nascholingsplan van de Prinseschool:

- Jaarlijks kunnen (nieuwe) teamleden een van de – halfjaarlijkse – Engelstalige cursussen volgen bij het Talenpracticum in Enschede. Deze cursussen worden op verschillende niveaus aangeboden: een communicatieve cursus (basisniveau), *First Certificate* en *Proficiency*. Minimaal nemen elk half jaar twee docenten hieraan deel.
- Elk schooljaar maken twee of drie docenten een studiereis naar Chichester in Engeland, gevolgd door een aantal nascholingsbijeenkomsten, georganiseerd door Euroschool. Dit is het zogenoemde Anglia Primary Plus-project.⁵
- Deelname aan andere nascholingsactiviteiten en studiereizen wordt door directie gestimuleerd. Dit kan per schooljaar verschillen; aanbod en financiën spelen hierbij een rol. Hierbij kan gedacht worden aan nascholing ten aanzien van didactische vaardigheden. Een interessante nieuwe cursus is in dit kader *Primary Classroom English* van het Universitair Taal- en communicatiecentrum Nijmegen (UTN). Deze cursus is ontwikkeld vanuit ervaringen in het tweetalig voortgezet onderwijs, doch is in deze vorm toegesneden voor basisschooldocenten die in het Engels les geven of gaan geven.

De op school aanwezige native speaker coacht haar Nederlandse collega's. Zij woont lessen bij; tijdens de nabespreking worden allerlei aspecten belicht, zoals gebruikte methode, leerlingenactiviteiten, leeromgeving ('Engelse atmosfeer') en gebruik van (audio-visuele) hulpmiddelen.

Taalassistenten en stagiaires

Gedurende een periode van vier jaren waren we in de gelukkige omstandigheid om dankzij het Europees Platform in het kader van het Lingua C-programma, een taalassistent op de Prinseschool te mogen begroeten. In twee gevallen ging het om een Engelse leerkracht. Zo'n extra native speaker geeft een enorme impuls aan het VTO/TTO: de assistent kan worden ingezet bij de lessen, leerplanontwikkeling, aanschaf van leermaterialen, vertaalwerk en (eventueel) scholing van teamleden.⁶

Dit schooljaar hebben twee vierdejaarsstudenten van de Pabo een succesvolle stageperiode in de Internationale Groep afgesloten. Zij hadden de mogelijkheid geduren-

de een aantal maanden de gehele dag Engelstalige lessen te verzorgen. Een intensieve bezigheid, gezien de enorme niveauverschillen in genoemde groep: onderwijs op maat was hier een eerste vereiste.

Tot besluit

Taalverwerving is een creatief proces dat in voortdurend samenspel met het taalaanbod tot stand komt. Dat geldt zowel voor de moedertaal als voor een tweede taal die in de sociale omgeving wordt geleerd. Of voor een vreemde taal die bijvoorbeeld alleen op school wordt gesproken of aangeleerd.

Jonge kinderen zijn in staat een vreemde taal vlot aan te leren. Als grens van de gevoelige periode om een vreemde taal te leren, wordt veelal de puberteit genoemd. Een taal die na de puberteit is aangeleerd, wordt vrijwel nooit accentloos gesproken terwijl jongere kinderen zonder problemen twee talen kunnen verwerken. In de dagelijkse praktijk hebben we op de Prinseschool al kinderen meegemaakt, die gaandeweg drietaligheid tentoonspreidden. Een voorbeeld: een jongen uit Colombia met als moedertaal Spaans, vanaf 7 jaar Engelstalig onderwijs volgend en vanaf 10 jaar ook Nederlands. Betrokken leerling doorloopt thans met succes de tweetalige stroom Engels/Nederlands in het voortgezet onderwijs.

De hoopgevende resultaten van het Engelstalig onderwijs, gekoppeld aan de enthousiaste reacties van kinderen en ouders, geven ons het vertrouwen om door te gaan op de tien jaar geleden ingeslagen weg, met de nodige *inspiration én perseverance!* ■

Paul Groot is adjunct-directeur / coördinator vto en International Dept. Zie ook de website <www.prinseschool.nl>.

NOTEN

1. Voor meer informatie en achtergronden: G. Fruhauf e.a., *Tweetalig onderwijs en versterkt talenonderwijs*. Alkmaar: Stichting Europees Platform voor het Nederlandse Onderwijs, 1994.
2. Vanaf november 2003 is de *Prinseschool Weekly Digest* te bekijken op <http://tomcat.adsl.utwente.nl/prinseschool/public/current/current_index.htm> of via een link op de website van de school <www.prinseschool.nl>.
3. Meer informatie is te vinden op de website www.anglia.nl. Hier kan men ook proefexamens inzien en downloaden.
4. Uitstroomgegevens van groep 8 zijn te vinden op de website van de school <www.prinseschool.nl> (zie de schoolgids).
5. Uitgebreide informatie op <www.anglia.nl>. Klik op het logo van 'Anglia Examination Syndicate' en zoek onder 'Anglia Primary Plus'.
6. Meer informatie over Lingua en andere programma's is te vinden op <www.europeesplatform.nl>, onder 'programma's' en 'doelgroepen'.